

Dr. S. RELI
profesor universitar

B.I.R.

3994

Icoane

din trecutul național-bisericesc al Bucovinei

(1840—1880)

Conferință ținută la Universitatea liberă, în ziua de 13 Aprilie 1932.

Extras din volumul:
„Șaptezeci de ani dela înființarea
Societății pentru cultura și literatura
română în Bucovina (1862—1932)“.

CERNĂUȚI, 1932.

Tipografia Mitropolitul Silvestru.

Proprietatea „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina“.

202

Dr. S. RELI
profesor universitar.

B.I.R.

3994

Icoane

din trecutul național-bisericesc al Bucovinei

(1840—1880)

Conferință ținută la Universitatea liberă, în ziua de 13 Aprilie 1932.

Extras din volumul:
„Șaptezeci de ani dela înființarea
Societății pentru cultura și literatura
română în Bucovina (1862—1932)“.

CERNĂUȚI, 1932.

Tipografia Mitropolitul Silvestru.

Proprietatea „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina“.

Icoane din trecutul național-bisericesc al Bucovinei. (1840—1880).

1. Epilogul unei afurisenii patriarhale în Bucovina de altă dată (1842)

(Un episod din viața boerului Doxache Hurmuzachi).

I.

Amintirile despre întâmplări și oameni din trecut ni servesc nu numai ca mijloace spirituale de distracție, cari ne transpun în alte vremuri, parcă mai pline de vrajă, desbrăcate de proza prezentului, ci ni aduc și foloase reale, procurându-ni reconfortare sufletească și feliurite învățături înșeninaătoare.

Căci amintirile și întâmplările din viața înăntașilor noștri, însemnate pe foile cărții vieții omenești, numită „istoria“, ni arată că zilele noastre nu sunt mai rele decât cele ale părinților și străbunilor noștri, și că și în trecut, nu numai azi, au fost patimi și necazuri omenești, zădărnicii și suspine și suflete z b u c i u m a t e mai mult de vanitatea măririlor și fericirilor trecătoare pe cari le șterge mormântul, decât de iubirea și ertarea creștinească, cari-l petrec pe om și dincolo de mormânt.

Și această cunoaștere ni dă puterea să luptăm cu bărbăție pentru idealuri sau contra greului vieții, să fim mai buni, mai îngăduitori sau să ne resemnăm. Iată deci foloasele cetirei sau ascultării unor pagini istorice.

Călăuzit de aceste considerațiuni, voiu evoca în cele ce urmează câteva icoane din domeniul vieții culturale, religioase și sociale a neamului nostru din Bucovina veacului trecut.

II.

Pela începutul lui Noemvrie 1842, un boier și o boeroaică din Moldova, însoțiți de o escortă de 16 oameni ¹⁾ înarmați până'n dinți, trecură granița în Bucovina, în mod clandestin, fără pașapoarte, protejați de pădurile de fag ce se întindeau dealungul pârâului Molna, despărțitor de frați, și poate și de negura întunecoasă a nopții de toamnă.

Părechea boerească, scăpând de ochii grănicerilor îngroziți poate de pistoalele numeroșilor însoțitori, își luă apoi drumul spre Cernaucă, oprindu-se la conacul ospitalier al frunțașului boer bucovinean din acele vremuri, Aga Doxachi Hurmuzachi, unde fură primiți și ocrotiți.

Aceste persoane din tagmă boerească, cari trecură frontiera în Bucovina în mod atât de romantic, ca pe vremea haiducilor, erau: Visternicul Nicolae Roznovanu din Iași, un bărbat de vreo 48 ani, și cucoana Maria Sturza, născută Ghica, soția logofătului Costache Sturza, o prea frumoasă femeie de vreo 35 ani ²⁾.

Cine privea la acești oaspeți ai boerului Doxache Hurmuzachi cunoștea numai decât din înfățișarea lor de oameni potoliți, că un motiv mai serios și mai puternic decât un capriciu de ordin sentimental sau dorul unui voiaj de plăcere i-a silit să treacă în Bucovina, poate chiar cu primejdia vieții lor.

Și în adevăr așa a fost. O putere lăuntrică irezistibilă, un zbugium sufletesc, chinuitor și îndelungat i-a determinat să-și caute mântuirea și ușurarea pe pământul Bucovinei, apelând la sprijinul ocrotitor al boerului Doxache Hurmuzachi.

Și aceste groaznice frământări sufletești și mustrări de conștiință, pe cari Roznovanu și tovarășa sa înzădar căutau să le domoliască sau să le ascundă, erau urmarea unui greu păcat, săvârșit împreună, care li-a atras apoi afurisenia canonică bisericească din partea sinodului patriarhal din Constantinopole.

Puțini dintre noi cei de azi vor cunoaște rolul nespus de mare al afuriseniei sau blăstămului cu forme bisericești,

¹⁾ Vezi: C. Bobulescu: „Afurisenia Patriarhului din Const.” în *Inchinare lui Iorga*, Cluj 1931, p. 44—45.

²⁾ C. Bobulescu o. c. p. 44.

rostitute de patriarhi, mitropoliți sau episcopi, cu efect moralizător în viața noastră religioasă și socială din trecut.

De aceia cred că e interesant și bine să cunoaștem mai întâi feliurile și rostul afuriseniei, spre a înțelege apoi mai bine rolul ei în viața sufletească a generațiilor trecute românești, purtate de o religiositate adâncă, cum rar se mai întâmpină azi.

III.

Vechile documente românești din trecut ne-au păstrat două feliuri de blăstămuri sau afurisenii: 1. Afurisenia profană sau laică, și 2. cea bisericească. Ambele însă aveau o formulă religioasă.

Afurisenia sau blăstămul profan e rostit de persoane laice și se întâmpină în hrizoave domnești, în acte de danie și'n testamente sau „diate“ particulare. Acest blăstăm are aproape aceiași formulă tipică, în toate documentele amintite. El fu întrebuițat mai întâi de către Voevozi, în actele lor cu caracter public, cu scopul de a asigura deciziunilor lor stabilitatea și respectarea și pe viitor, la împărțirea dreptății în judecăți sau la orânduirile lor cu caracter social¹⁾.

Din hrisoavele domnești afurisenia laică sau profană trecu apoi și'n actele de danie și'n testamentele particulare, pentru cei ce nu ar respecta sau executa stipulațiunile lor²⁾.

Afurisenia bisericească e cea rostită de treapta cea mai înaltă a ierarhiei bisericești, adică de patriarhi, mitropoliți și episcopi. Ea se întâmpină în așa zisele „cărți de blăstăm“, eliberate sau publicate în trecut de către chiriarhii noștri la diferite prilejuri, îndeosebi spre a-și asigura respectarea continuă și fără excepție a hotărârilor lor în certe pentru proprietăți, și a orânduirilor lor în chestiuni de ordin religios și bisericesc, sau pentru a sili să se anunțe cei ce cunosc adevărul, spre a-l mărturisi în chestiuni de judecată, când autorii sau martorii unui delict sau ai unei crime nu erau cunoscuți și nici nu se puteau afla pe altă cale, pentru a se face dreptate.

Cea mai grea formă de afurisenie bisericească e așa zisa „anatemă“. Ea se rostia în trecut de către patriarhii

¹⁾ Vezi: Radu D. Rosseti; Afurisenia, art. publ. în ziarul „Universul“, din 29 Apr. 1931.

²⁾ Idem l. c.

ecumenici, de regulă cei din Constantinopole, dar câteodată și de către cei din Alexandria sau din Ierusalim, cu prilejul petrecerii lor prin țările noastre. Anatema se rostia față de Români, la propunerea mitropoliților noștri, pentru o vină foarte grea, de ordin canonic bisericesc, de exemplu pentru nesocotirea dogmelor și a disciplinei Bisericii, pentru nesupunere față de chiriarhul canonic al locului și pentru alte grave încălcări de canoane bisericești. Ea era împreună cu excluderea celor vinonați din sinul Bisericii. Cei excluși nu mai puteau primi sf. Taine și în cazul morții ei nu puteau fi înmormântați cu ritual bisericesc creștin.

Un exemplu clasic de afurisenie cu forme bisericești din trecutul neamului nostru e „blăstămul cel mare“, numit așa de către istorici și păstrat într'un hrisov domnesc al lui Matei Basarab din anul 1639. El fu rostit în chestia mănăstirilor închinată de către „soborul arhierilor, egumenilor și a toți preoților țării, îmbrăcați în sfințele odăjdii și cu făclii aprinse în mână“¹⁾.

Și când l-au rostit, „stinsus-au făcliile, cum este legea blăstămului“²⁾ Acest înfiorător blăstăm, rostit „în fața Domnitorului și a toată Țara“, fu înscris apoi în amintitul hrisov domnesc, „cu sflatul și cu voia a tot soborul“³⁾. „Și oricine dintre Domnii cari vor urma“ după Matei Vodă, sau „din vlădici sau din boeri puternici, se va ispiti vreodinioară pentru mită sau pentru rugăciunile călugărilor străini... sau cu îndemnarea cuiva din străini, sau din țară, a primi hrizoave ascunse de dânșii ce s'ar arăta vreodată... și va închina și supune vre'una din mănăstirile țării, veri din acelea ce au fost vândute și cărciumărite de acești străini“⁴⁾... „acel om, Domn fie, Mitropolit fie, Episcop fie, sau ori care boer mare va fi, ori străin, ori din țară,... împreună cu îndemnătorii lui, să aibă a moșteni blăstămul“ acestui sobor⁵⁾.

Iată cum sună acest interesant blăstăm:

„...Acela care va îndrăzni a sparge această sobornicească legătură... să-l spargă Domnul Dumnezeu, să-i vie cursa care nu o știe și să cază în ea, să-i fie curtea lui pustie, și în locașul

1) 2) 3) Uricariul XXII, pag. 419—422.

4) 5) Uricariul I. c. și Radu D. Rosetti, I. c.

lui să n'aibă cine locui; să se șteargă numele lui din cartea vieții, și cu dreptii să nu se scrie; să pue Dumnezeu pe păcătosul asupra lui și diavolul să stea deădreapta lui; când se va judeca, să iasă osândit și rugăciunea lui să fie întru păcat, zilele lui să fie puține și dregătoria lui s'o ia altul; să fie feciorii lui rămași săraci și muerea lui văduvă să fie gonită din casa lor; să jăfuiască străinii osteneala lui... și în ziua de înfricoșată judecată să nu vază slava lui Dumnezeu, și foc și spuză și vânt viforît să-i fie partea păharului, împreună cu Iuda și cu Arie; și acestea să se întâmple lui a le nemeri în valea matcei focului cu de trei ori anatema a 318 sfinți părinți dela soborul Nicheiei" ...¹⁾.

Un caz istoric de afurisenie arhierască, din vremurile mai noi, e afurisenia „Regulamentului Organic“ de către Neofit, mitropolitul Ungro-Vlahiei, în zilele revoluției din anul 1848.

În ziua de 6 Septembrie a acestui an, „Regulamentul“ fu coborât în uliță și pus pe carul de mort" ...²⁾.

„Cortegiul se îndreptă cu liniște și solemnitățe spre Mitropolie... În fața Consulatului general rusesc el se opri și cântăreții începură a cânta un fel de recitativ jalnic, ... în care se înșirară toate crimele răpăusatului Regulament și ale răpăusatei arhontologiei, și se chemă mila dumnezeiască asupra acestor mari păcătoși" ...³⁾.

Până la Mitropolie, Regulamentul, osândit să dispară din viața publică românească, fu prohodit de trei ori în fața mulțimei poporului⁴⁾. Și înainte de ce i-se dădu foc, Mitropolitul Țării, îmbrăcat în odăjdii „a afurisit atât Regulamentul cât și pe cei ce vor să-l mai așeze sau să cărmuiască Țara după legiurile lui" ...⁵⁾. Această afurisenie mitropolitul Neofit a adus-o apoi, printr'o proclamație, la cunoștința poporului din toată țara⁶⁾.

Iată cum descrie scena acestei afurisenii un martor ocular străin, învățatul călător italian Ubicini, într'un articol intitulat: „Valahia în 1848, amintiri și întâmplări din călătorie“, publicat în ziarul „Le Siecle“ din Paris:

„Un rug fusese pregătit în curtea Mitropoliei. Poporul chiemă pe mitropolit cu strigăte mari. În curând el se arătă îmbrăcat în odăjdii și rosti anatema (afurisenia).

¹⁾ Idem I. e. ²⁾ ³⁾ „Anul 1848 în Principate“ vol. V p. 816.

⁴⁾ ⁵⁾ ⁶⁾ Idem. vol IV p. 220.

„Intreaga formulă a acestui blăstăm era în limba slavonă și nu puteam să-i înțeleg cuvintele; dar accentul era îngrozitor și-mi da un fior din cap până'n picioare.

„Volumele cele bogate, împodobite cu încheeturile lor, fură deschise și puse pe rug. Un țăran fu însărcinat să li dea foc. Și pe când para se ridica încet, mistuind una câte una filele blăstămate, mitropolitul, în picioare, cu crucea'n mână, își reînoi jurământul către constituție, care desființase claca și toate abuzurile sale monstruoase.

„Pentru a doua oară“ — zise mitropolitul — „fac jurământul, pe care l-am făcut la 15 Iulie, în numele constituției, pe câmpul Libertății. Arunc anatema asupra Regulamentului care s'a dat pradă flăcărilor, atât asupra ediției din 1832, cât și asupra ediției a doua.

„Blastăm pe toți acei cari ar voi să-l restabilească și să domnească după prescripțiile sale. Bindecuvânteț poporul creștin din Țara Românească“¹⁾.

„Norodul ascultase într'o tăcere religioasă în genunchi și cu capul descoperit. Când preotul sfârșise a vorbi și când ultima lumină se stânse, el (poporul) strigă un ura înalt și se strecură încet, cu mulțumirea datoriei împlinite“²⁾.

IV.

O afurisenie canonică patriarhală sau anatema fu aruncată de către patriarhul din Constantinopol cu sinodul său și asupra casei visternicului Nicolae Roznovanu din Iași, cam pela anul 1840, la cererea mitropolitului Veniamin Costachi³⁾.

Boerul moldovean N. Roznovanu, oaspele lui Doxache Hurmuzachi dela 1842, despre care am vorbit mai înainte, își atrase această grea pedeapsă bisericească pentru vina că-și părăsise soția sa legitimă și trăia în concubinată cu cumnata sa, Maria născută Ghica, căsătorită în Basarabia, în anul 1834, cu logofătul Costache Sturza. Nicolae Roznovanu era însă nu numai cumnatul ci și moșul Mariei Sturza, iar dânsa îi era totodată și nepoată⁴⁾.

Prin această însoțire conjugală nelegiuită, Nicolae Roznovanu și Maria Sturza, romanțioșii oaspeți ai boerului bucovinean

¹⁾ „Anul 1848 în Principate“. vol. V p. 816—817.

²⁾ Idem. O. c. p. 787.

³⁾ ⁴⁾ Vezi: C. Bobulescu, o. c. p. 44.

Doxache Hurmuzachi au comis nu numai marele păcat de unire căsătorală nelegiuită împotriva sfintelor canoane bisericești, ci și păcatul „a mestecării sângelui“, fiind ei înrudiți întreolaltă și în gradul al doilea de consângenitate ¹⁾).

Din cauza acestui mare și greu păcat împotriva legiurilor bisericești, în cartea de afurisenie sinodală a Patriarhiei din Constantinopole, care fu trimisă Mitropoliei din Iași și cetită în toate bisericile din capitală ²⁾), se spunea că, „găsindu-se ei sub afurisenia tuturor celor de veac sfinți, slăviți și purtători de Hristos părinți, să rămâie afară de Biserica lui Hristos și creștineasca împreunare, și nimeni să nu-i introducă în biserică, nici să-i stropească cu aghiazmă, nici să-i tămâeze, nici să-li dea anaforă, și masă cu dâșii să nu aibă, nici să-i întimpine pre dâșii“ ³⁾). Ei fură deci izolați prin această afurisenie de restul lumii creștine ⁴⁾).

Înzădar plecă cucoana Maria Sturza la Constantinopole, spre a dobândi dela Patriarhie desfacerea căsătoriei sale legitime cu logofătul Sturza și dezlegarea de afurisenie, căci nu reuși. Ea trecu atunci la confesiunea anglicană, și astfel obținu dela pastorul anglican de pe lângă Legația din Constantinopole o „carte de despărțenie“ de soțul ei legitim ⁵⁾).

Dar divorțul pronunțat de pastorul englez n'a fost valabil în fața legilor civile ale Moldovei ⁶⁾). Iar logofătul Sturza, soțul părăsit al cucoanei Maria, insista mereu ca vinovații de concubinaj și de amestecul sângelui să fie pedepsiți pentru viața lor în afară de lege. ⁷⁾).

Situația morală a soților nelegiuiți, N. Roznovanu și Maria Sturza, deveni și mai insuportabilă după 7 Februarie 1842, când li se născură doi copii gemeni, un băet și o fetiță.

Spre a limpezi și a asigura pe viitor situația morală și materială a acestor copii, soții afurisiți încercau acumă cu toate mijloacele posibile să obțină undeva cununia religioasă, spre a-și legitima astfel copiii.

Cu acest gând se hotărîră ei, după multe și chinuitoare lupte sufletești și, poate, și mustrări grele de conștiință, să treacă

^{1) 2)} C. Bobulescu : l. c.

^{3) 4) 5)} Idem l. c. p. 45.

^{6) 7)} C. Bobulescu l. c.

în Bucovina, unde referințele lor familiare și afurisenia lor erau mai puțin cunoscute de public și astfel încheierea căsătoriei lor, atât de mult dorite, avea mai mulți sorți de reușită. Aceste împrejurări i-au adus la conacul fruntașului boer Aga Doxache Hurmuzachi din Cernauca, lângă Cernăuți.

„Condica cununaților“ a acestei parohii pe anul 1842 ni arată că, în zilele de 8, 13 și 14 Noemvrie st. v. al acestui an s'au publicat „vestirile“ prescise de codul civil austriac în vederea căsătoriei proiectate a părechii boerești din Moldova, sosite la curtea boerească deacolo. Iar în ziua de 14 Noemvrie a aceluși an, s'a celebrat cununia lor, desigur în mod secret, în casele boerești, funcționând ca nuni mari „Aga Doxache Hurmuzachi și soția sa Elena“¹⁾, cari declarară în fața preotului care a încheiat căsătoria, că „cunosc pe aceste persoane și nu au nici un fel de înrudire, nici vreo altă pricină împiedicătoare“²⁾.

Aceeași condică a parohiei Cernauca ni mai arată că, mirele și mireasa nu-și indicară datele personale în mod precis și exact pentru a fi introduse în matricolă. Astfel, mirele fu introdus sub numele de „Antonie Roznovanu“³⁾ în loc de Nicolae, „visternic din Moldova“⁴⁾, „holtei“⁵⁾, de „48 ani“⁶⁾; iar mireasa se numi numai simplu „Maria Ghica“⁷⁾, fără numele soțului ei legitim Sturza, „văduvă“⁸⁾, de „35 ani“⁹⁾, „cucoană din Moldova, de legea Răsăritului“¹⁰⁾. Nupturienții pribegi din Cernauca sau folosit de aceste date personale neprecise și în parte false, cu intenția vădită de a masca prin mistificare identitatea lor cu persoanele afurisite și excomunicate în mod canonic din Biserica creștină ortodoxă, spre a evita astfel o eventuală împiedicare a cununii în baza vreunui denunț venit de undeva, după publicarea vestirilor.

Totuș secretul acestei cununii nu putu fi de durată lungă. Preotul „Gheorghe Lucheniuc, administratorul parohiei“¹¹⁾ Cernauca, care a încheiat cununia religioasă a lui N. Roznovanu cu Maria Sturza, a săvârșit cea din urmă cununie în această parohie, după cum ni arată respectiva condică a cununaților. Proximul caz de cununie încheiată în această parohie n'a mai fost

¹⁾ Copie de pe „Condica cununaților“ parohiei Cernauca, pe a. 1842, în arhiva Consil. ep. al Mitrop. Bucovinei Cernăuți.

²⁾ C. Bobulescu, o. c. p. 45.

³⁾ ⁴⁾ ⁵⁾ ⁶⁾ ⁷⁾ ⁸⁾ ⁹⁾ ¹⁰⁾ ¹¹⁾ Doc. cit. în arhiva Mitropoliei din Cernăuți.

nici celebrat, nici introdus și semnat în condică de acest preot, ci de „Ștefan Cozub, paroh din Toporăuți“, în calitate de „administrator“ al parohiei vecine Cernauca¹⁾.

Bazați pe această mărturie documentară, putem deci conchide, că încheerea romanțioasei cununii dela Cernauca și aflarea mirilor în stare de anatemă bisericească canonică fură aduse de cineva la cunoștința episcopului Bucovinei deatunci, Eugenie Hacman. Acesta va fi dispus apoi suspendarea din serviciu sau transferarea spre pedeapsă în altă localitate a administratorului parohial de până atunci, preotul Gh. Lucheniuc, care a încheiat căsătoria lui N. Roznovanu în mod ușuratec, fără a cere dela miri documente personale oficiale, ci numai în baza spuselor lor orale. Iar administrarea „ex curendo“ a parohiei Cernauca, fu încredințată în mod provizor, până la ocuparea ei cu un titular, preotului paroh vecin Ștefan Cozub din Toporăuți.

Așa s'a terminat în Bucovina afurisenia patriarhală sau anatematizarea boerului moldovean N. Roznovanu, constituind ea totodată și un episod interesant din viața bătrânului fruntaș al boerimeii române din Bucovina, Doxache Hurmuzachi și a soției sale Elena, născută Murguleț, în casa cărora toți Românii moldoveni și ardeleni, refugiați în Bucovina, în urma mișcărilor politice revoluționare din anii 1821 și 1848, au găsit o ospitalitate plină de dragoste și sprijin puternic.

Pentru această îmbrățișare frățească a Moldovenilor, bătrânul Doxache Hurmuzachi, care avea moșii și'n Moldova și era din cauza aceasta și supus moldovean, fu distins, în a. 1827, de către Domnul Moldovei Ioan Sandu Sturza (1822—1828) cu rangul boeresc de mare Agă, iar în anul 1856, deci un an înainte de moartea sa, cu cel de mare Vornic²⁾.

Doxache Hurmuzachi, nestorul atât de iubit și stimat al boerimeii române din Bucovina epocii sale și tatăl fraților Hurmuzăcheni, Constantin, Eudoxie, Gheorghe și Alecu, cari au atâtea merite neuitate pentru viața politică, națională și culturală a Bucovinei de altădată, a fost cel din urmă reprezentant al spiritului și al tradițiunii moldovenești în Bucovina răpită de Austria³⁾.

¹⁾ Doc. cit. în arhiva Mitrop. din Cernăuți.

²⁾ ³⁾ Dr. I. G. Sbiera, în Euc. Rom. t. II p. 736, la „Hurmuzachi, fam. boerească în Buc.

Patru ani mai târziu, adică în anul 1846, mitropolitul Moldovei Meletie Lefter-Brandaburul a emis „carte arhierască de desleganie“ pentru soții afurisiți Nicolae Roznovanu și Maria Ghica, recunoscând de legiuită căsătoria lor secretă, încheiată la Cernauca, în Bucovina, în anul 1842 ¹⁾).

Patriarhia din Constantinopole a înfierat, în a. 1851, nerespectarea afuriseniei patriarhale în chestiunea acestei căsătorii din partea mitropolitului dela Iași. Dar totul a fost zădarnic. Căsătoria a rămas valabilă și cei doi copii născuți din această conviețuire conjugală fură priviți în fața legii ca legitimați ²⁾), triumfând astfel sunetul banului acestui prea bogat boer împotriva conștiinței religioase a opiniei publice românești din acele vremuri.

2. Fețe bisericești în luptă pentru drepturile limbei românești în Bucovina de altădată.

(Preoții Samuil Morariu-Andrievici și Alexandru Pleșca).

I.

Pela anii 1870, o parte considerabilă a „intelectualilor“ români din Bucovina își înstrăinase sufletul deabinelea, în urma influenței stăpânirii și culturai austro-germane.

Cei mai mulți dintre boerii, funcționarii, și chiar preoții și învățătorii români din Bucovina acestei vremi erau, parcă, fermecați de limba nemțască, pe care o folosiau ei exclusiv și cu predilecție nu numai când erau siliți s'o vorbiască, adică în oficiile publice ale Statului, ci și când nu trebuiau, în convenirile lor sociale, particulare sau familiare. Chiar și în „Dieta Țării“, parlamentul provincial al „Ducatului“ Bucovinei românești, ai cărei deputați erau în majoritatea lor covârșitoare boeri, preoți și țărani români, și era prezidată pe atunci de Eudoxiu Hurmuzachi, nu se folosia limba românească în debateri decât doar prin câteva propozițiuni rostite în românește de către „căpitanul țării“ la deschiderea sesiunii dietale ³⁾), deși împăratul

^{1) 2)} Vezi C. Bobulescu s. c. p. 46.

³⁾ Vezi: Stenographische Protokolle des Buc. Landtages vom 11. Sept. 1869, II Wahlperiode, III Session pag. 9 în prh. Stat. Cernăuți, Secția Bis. pachet XVIII, fasc. No. 2.

sanționase încă din Decembrie 1867 o lege fundamentală de Stat, prin care se decretase „egala îndreptățire a naționalităților și a tuturor limbilor țării în școală, diregătorii și în viața publică“¹⁾).

Iar episcopul Eugenie Hacman, cu secretarii săi străini, Czechowski apoi Anton Schönbach, introduseră limba germană ca limbă oficială chiar și în cancelariile consistorului și în oficiile parohiale ale eparhiei românești a Bucovinei.

Impotriva acestei desconsiderări generale a limbei românești chiar și în oficiile și așezămintele noastre naționale și bisericești, se formă pe la anul 1870 un curent naționalist, compus în parte mare din preoți români, în frunte cu consilierul consistorial și deputatul din dieta Bucovinei, preotul Samuil Morariu-Andrievici, mitropolitul Bucovinei Silvestru de mai târziu.

Acest marcant reprezentant al clerului rom. din Bucovina în Dieta Țării din acele vremuri, a fost cel dintâi deputat care și-a ridicat glasul cu toată tăria sa împotriva nesocotirii limbei românești în diregătoriile și așezămintele publice din Bucovina, cerând, în ședința din 11 Sept. 1869, să se întrebuinteze și limba românească în desbaterile dietei și în procesele ei verbale.

„Nu poate nimeni mai mult“ — spune preotul-deputat în fața reprezentanților stăpânirii și ai populației bucovinene din dietă, — „să privească limba română ca o limbă tolerată în Austria, deoarece prin legea fundamentală a Statului, sancționată de Domnitor, ea este declarată de limbă egal îndreptățită cu limbele celorlalte popoare din cuprinsul monarhiei.

„Cu atât mai puțin i-se poate denega limbei române aplicarea deplină în școala, diregătoria și viața publică din Bucovina, unde, pe lângă dreptul ei istoric de sute de ani, asigurat la trecerea țării sub sceptrul Austriei prin garanția „statului-quo“, este ea și astăzi limba precumpenitoare din țară, prin urmare, în Bucovina, limba țării în toată puterea cuvântului“²⁾).

¹⁾ Vezi: Stenografische Protokolle des Buk. Landtages vom 11. Sept. 1869, II. Wahlperiode, III Session pag. 9, în Arh. Stat. Cernăuți, Secția Bis., pachet XVIII, fasc. No. 2.

²⁾ Protocolul stenografic cit în Arh. Stat. Cern. pachetul cit. fasc. 21.

„Cuget așa dară și cutez a-mi respica opinia, că nu ne putem mărgini numai pe lângă aceea, ca în decursul sesiunilor noastre să auzim numai cuvântul de deschidere în limba română a țării, ci pe baza dreptului garantat de legea fundamentală a Statului, să reprezentăm, pe terenul dietal, între alte interese vitale ale poporului, și interesele culturii noastre naționale, care, fără respectarea și aplicarea limbei naționale în afacerile vieții publice, nu poate face progresul dorit“¹⁾.

Stăruința energetică a preotului și deputatului Samuil Morariu-Andrievici pentru respectarea drepturilor limbei românești în dieta Bucovinei avu mare efect educativ, nu numai față de deputații dietei, ci și față de întreaga pătură intelectuală a societății românești din Bucovina.

Aproape toți deputații români începură a se folosi deacum înainte de limba românească în desbaterile politice ale dietei, ca și deputatul țaran G. Iliuț din Crasna și Croitoru din Suceava, cari vorbeau numai românește, necunoscând destul de bine limba oficială germană. Deasemeni fură tipărite de acum înainte în „protocoalele stenografice“ ale ședințelor dietei toate cuvântările și desbaterile rostite în limba română, fără a mai fi traduse și în limba germană. Deci limba noastră străbună intră triumfătoare în această instituțiune politică reprezentativă a Bucovinei deatunci²⁾.

Iar reprezentanții naționalităților străine, minoritarii din dieta bucovineană, recunoscără și respectară fără murmur drepturile limbei populației băștinașe a acestei provincii românești. Numai deputații boeri „Alexandru baron Petrino“, „Oto Petrino“ și „Cavalerul de Stârcea“ vorbiră mai departe nemțește în „Dieta Țării“, după cum reiese din protocoalele stenografice ale ședințelor sesiunii dietale din anul 1869³⁾. Probabil că acești boeri români nu mai puteau vorbi destul de bine în limba lor strămoșască, în urma culturai lor germane și a mediului în care trăiau.

Ținuta dărză și deamnă a părintelui Samuil Morariu în chestia folosirei limbei românești în dieta Bucovinei fu urmată

^{1) 2)} Vezi: „Protocoalele stenogr. cit. p. 9—26, în Arh. Stat. Cernăuți pach. cit. fasc. 21.

³⁾ Prot. stenogr. cit.

apoi și de către alți intelectuali români, pentru a introduce respectarea limbii noastre și'n alte instituțiuni publice, în deosebi de către mulți preoți cu sentimente românești mai dezvoltate, spre a reîntrona limba română ca limbă oficială în oficiile parohiale ort. române din eparhia Bucovinei.

Un fruntaș neuitat al acestor preoți naționaliști deatunci a fost părintele Alexandru Pleșca, paroh din satul Igești, în județul Storojinețului.

Acest preot, a cărui amintire a rămas până azi neștersă în sufletele bătrânilor acestui sat cari l-au cunoscut și l-au iubit pentru multele sale merite culturale față de parohia sa, s'a distins în deosebi în lupta pentru scoaterea limbii germane din cancelariile Bisericii românești din Bucovina deatunci și înlocuirea ei cu limba românească.

În sufletul său rămase o aversiune puternică față de limba nemțască încă din timpul studiilor sale la Liceul de Stat din Cernăuți, azi Liceul „Aron Pumnul“. Profesorii nemți dela acest liceu îl prigonitoră așa de tare pe elevul Pleșca pentru sentimentele sale românești, pe cari și-le manifesta de multe ori cu prea mare îndrăzneală pentru împrejurările deatunci, în cât fu silit să părăsiască acest liceu și să-și termine studiile în Transilvania, la liceul român din Beiuș¹⁾, împreună cu alți colegi români bucovineni, între cari și fostul său vecin cu parohia, părintele Ioan Grigorovici din Pătrăuți-de-jos pe Siret²⁾, (jud. Storojineț).

Părintele Pleșca, înzeștrat cu o inteligență scilpitoare, cu un temperament vioiu și cu un talent neîntrecut de a satiriza și ironiza tot ce nu era pe placul lui, când ajunsese la conducerea parohiei Igești, nu voi din capul locului să știe de altă limbă oficială în chestiuni parohiale, decât de limba românească.

Iar când era silit de autoritățile mai înalte, bisericești, civile sau militare, să elibereze vreun act oficial sau vreun raport în limba germană, atunci nu întrebuița această limbă în mod corect, după regulile ei gramaticale și sintactice specifice, ci își traducea textul românesc fixat de dânsul cuvânt după cuvânt și exact după gramatica românească, care — după cum e cunoscut — nu poate nici decum să corespundă cu cea germană. Textul

¹⁾ Doc. inedit în Cern. posesiunea autorului.

²⁾ Știre comunicată scriitorului acestor rânduri de către însuș răp. preot Ioan Grigorovici.

german, tradus astfel din românește, se prezenta într-o formă caraghioasă și ridicolă, provocând doar ilaritate din partea celor ce-l cetiau. Părintelui Pleșca însă acest stil de corespondență oficială îi procura mângâiere ușurătoare în clipele grele, în cari se vedea silit să scrie nemțește fără de voe¹⁾.

Procedura sa în cazul când era nevoit să rezolve actele oficiale în limba germană, ni-o ilustrează în chip admirabil o corespondență oficială a parohiatului ort. român din Igești, din anul 1875, care ni s'a păstrat în arhiva acestei parohii²⁾.

Această corespondență ni arată că, în Septembrie 1875, oficiul parohial ort. rom. din Igești fu invitat de către Comandamentul Brigăzii de Cavalerie (călărași) din Brzeżany, în Galiția, să elibereze și să trimită de urgență un certificat de botez oficial pentru soldatul activ Ioan Tarnoviețchi, zis și Toroniuc dela această trupă, în vederea căsătoriei sale după legile militare.

Parohul din Igești deatunci, Alexandru Pleșca, primind această adresă prin Consistorul episcopesc din Cernăuți, trimise imediat numitului comandament direct următorul raport oficial, în limba românească, dimpreună cu un certificat de botez oficial în aceeași limbă:

„La cererea Comandamentului brigăzii i. r. de cavalerie din Septembrie a. c. N. 320, s'au cercetat cu acuratețe condicele parohiale și nu s'a aflat introdusă nicăeri cununia lui Nicolai Tarnoviețchi sau Toroniuc cu Ileana Turcoman. Dar prin cercetări orale s'a constatat că, pe la anul 1848 a petrecut câțva timp în Igești un așa zis Nicolai Tarnoviețchi, țesător, cu femeia sa, despre cari se spune că erau venetici, de legea uniată, și cununați în legea lor, la Hliboca, în Bucovina. Acest Nicolai Tarnoviețchi cu Ileana au avut în această vreme un băet în Igești, al cărui certificat de botez se alăturază aici:

Dela parohiatul locului

Igești în 1/13 Octombrie 1875.

Alexandru Pleșca,
paroh-local³⁾.

¹⁾ Vezi doc. cit.

²⁾ O copie după această corespondență se află în Arh. Stat. din Cern. Secția Bis. pachet XVIII fasc. 23.

³⁾ Doc. cit. în Arhiva Stat. Cern. pachet cit.

Iar certificatul de botez, care fu anexat raportului de mai sus, avea următorul cuprins :

„In afaceri militare ex-offo“

CERTIFICAT DE BOTEZ.

„Potrivit condicei de botez din Igești în Bucovina, tom. III pag. 52—53, rubrica 9, se certifică prin aceasta, că sub n-rul 205 s'a născut la 1 Iunie 1848 un băet din părinții legitimi Nicolai Tarnoviețchi și soțul său Ileana, și s'a botezat după legea românească-orientală în 4 Iunie al acestui an în fața nașului său Gheorghe Șindelariu, morariu din Igești, la sfântul botez primind numele Ioan.

Dela parofiatul locului

Igești la 1/13 Octomvrie 1875.

Alexandru Pleșca
paroh-local¹⁾.

Comandamentul militar din Brzeżany însă, primind aceste acte românești, nu înțelegea nimic din ele, ba chiar nici nu le putu ceti din cauza scrierii românești, pe care n'o cunoștea acolo nimeni. Deaceia diregătoria militară numită se adresă însăși cătră Consistoriul arhiepiscopesc din Cernăuți, rugând să dispună traducerea sau eliberarea altui certificat de botez în limba germană²⁾.

In urma acestei adrese, Consistoriul ordonă oficiului parohial din Igești să traducă în nemțește atât raportul cât și certificatul de botez „din cuvânt în cuvânt“, și să-le retrimită apoi comandamentului brigăzii de călărași.

Parohul Alexandru Pleșca, fiind silit să se supună acestui ordin al autorității sale bisericești superioare, dealtmintrelea îl aștepta pedeapsa cuvenită pentru nesupunere, trăduse numitele acte românești din „cuvânt în cuvânt“, după cum i-se poruncise, în limba germană, dar păstrând nealterate gramatica și stilistica românească.

Iată cum sună aceste documente oficioase, în traducerea lor germană făcută de preotul Pleșca :

„An das Comando des Brigade der cavalerie in Brzeżany.

Auf Ersuchen des löblichen k. k. Comandos Brigade vom September 1. J. No. 320 ist durchsucht worden mit Genauigkeit

^{1) 2)} Doc. cit.

die Register von Pfarre und sich nicht gefunden nirgends eingeschrieben die Heirat des Nikolai Tarnowetzki oder Toroniuk mit Ileana Turkoman. Aber durch den Durchsuchen mündlicher wird constatirt, daß bei den Jahr 1848 hat begleitet zeitweilig ein sogenannten Niholai Tarnowetzki, Weber, mit Weib in Idzestie von deren wird gesagt, daß sie waren Wanderlinge und von Gesetz Uniaten und getraut in Gesetz ihrer, bei Hliboka in Bukowina. Diese Nikolai Tarnowetzki mit Ileana haben gehabt auf dieses Zeit ein Bub in Idzestie, wessen Zeugnis von Taufe wird danebengegeben sub.

Vom Parofiatul des Ortes

Idzestle in 1/13 October 1875.

Alex. Pleschka,
Local-Paroch ¹⁾“.

Iar certificatului de botez al soldatului Nicolai Tarnoviețchi i-a anexat păr. Pleșca pentru Brigada de Călărași din Brzeżany, următoarea traducere în limba germană:

„Wörtliches Übersetzung von rumänische Originale No. 146. In Dingen des Militär

EX-OFFO ZEUGNIS VON TAUFE!

„Übereinstimmend des Register von Taufe von Idzestie in Bukowina Tom. III, pag. 52—53, Rubrika 9, wird bezeugt durch diese, das sub N-rul 205 hat gebohren am 1 Juni 1848 ein Bub aus Eltern legitim Nikolai Tarnowetzki un sein genosse Ileana und hat getauft nach Gesetz rumänisches orientalisches am 4. Juni Jahres dieses in Gegenwart Gevatern sein, Georgé Schindelariu, Miller von Idzestie, bekomend das Namen Ioan aus heiligem Taufe.

Idzestie, in 1/13 October 1875.

Alexander Pleschka m. p.
Local-Paroch ²⁾“.

Iată metoda de luptă a părintelui Pleșca din satul Igești pentru drepturile limbei românești în instituțiunile bisericesti ale Bucovinei de altă dată. Și această interesantă tactică de luptă împotriva străinismului ce ni cuprinsese în ghiare peatunci acest românesc colț de țară, l-a făcut pe preotul Pleșca vrednic

^{1) 2)} Doc. cit.

de amintirea și neuitarea noastră, ca pe un suflet ales care a prețuit mai presus decât orice demnitatea sa și drepturile noastre naționale și bisericești, cari aduc din partea posterității recunoștință și neuitare și dincolo de capătul drumului spinos al vieții noastre pământești.

Cernăuți, în Aprilie 1932.

S. Reli.
